

MAKTAB O'QUVCHILARINI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASHNING PSIXOLOGIK USULLARI

Anvarjonova Dilnozaxon Nuritdinovna

Norin tumani MMTBga 41-maktab amaliyotchi

Annotatsiya: Oila va oilaviy munosabatlar ayniqsa ota-ona va farzandlar o'zaro aloqalari jamiyatda yuzaga kelgan davrlardan buyon eng muhim muammolardan biri bo'lib kelgan. Jamiyat rivojlanib borgan sari bu muammoning ahamiyati yanada ortib boraveradi.

Chunki, insoniyat tomonidan erishilgan yutuqlar aynan oila muhitida, ota-ona va farzandlar munosabatlari tizimida boshqa har qanday ijtimoiy institutlar orasidagi uzviylik sifatida olib qaralganda ko'proq darajada o'zlashtiriladi va aynan, ma'naviy meros tarzida avloddan-avlodga o'tadi. SHunday ekan, u yoki bu jamiyat, xalq, millatning istiqboli ko'p jihatdan shu munosabatlarning istiqboliga, yosh yigit va qizlarni mustaqil tarzda oilaviy hayotga qay tarzda tayyorgarlik ko'rayotganligiga bog'liq. Buning uchun esa umumiy olganda ijtimoiy muhitning har tomonlama sog'lom ma'naviy mustaxkam bo'lishiga erishish lozim. Mustaqillik-bu millat orzusi, o'z rivojlanish yo'lini o'zi tanlash huquqi. Mustaqillik-bu o'ziga beklik; Mustakillik-bu o'rzular ro'yobi. Mustaqillik davrida esa millatimizning ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotini jadallashtirish sharoyitida inson omilini vujudga keltirish davr talabiga aylandi. Barkamol inson haqida uning mehnati va turmushi, ma'naviy taraqqiyoti haqida g'amho'rlik mamlakatimizning assosiy maqsadidir. Kishi xislatlari uning mehnatiga ma'naviy, g'oyaviy psixologik va madaniy boyliklarga munosabatining asoslari oilada shakillanadi. Jamiyat mustahkam, ma'naviy va psixologik axloqiy jihatdan sog'lom oila bo'lishidan manfaatdordir. SHu sababli mustaqil

respublikamizda birinchi prezidentimiz I.A.Karimov oilani mustahkamlashni, bolalar tarbiyasi va psixologiyasi, shuningdek ijtimoiy turmush sharoitlarini yaxshilashda yordam berishni davlat ahamiyatiga molik ish deb biladi. Mustaqillik yillarida respublikamiz tomonidan qabul qilingan bir qator qaror va yo'l-yo'riq ko'rsatmalarda xalqimizning madaniy yuksalishini ta'minlovchi fikrlar, tavsiyalar beriladiki, bular jamiyatimizning asosi o'zbek oilalarining ijtimoiy-iqtisodiy va ma'naviy kamolotida muhim rol o'ynamoqda. Chunki oilalarning har tomonlama yuksalishi ta'bir joiz bo'lsa, jamiyatning yuksalishi demakdir. Xuddi shu ma'noda kelajagimiz bo'lmish yosh avlod tarbiyasi va uning taraqqiyoti davlat ahamiyatiga molik masala hamdir. Ikkinchi tomondan, jamiyatning oila va oilaviy tarbiyaga bo'lgan talabi ham kun sayin ortib bormoqda. Zamon, ota-onalarning bolalar tarbiyasi yuzasidan ma'suliyatini kuchaytirish, tarbiyalashga oid layoqatini oshirish, oilaviy va ijtimoiy tarbiya birligini ta'minlash hozirgi kunning dolzarb masalasidir. Xalq ta'limi sohasidagi islohatlar mustaqil, O'zbekistonimizning bugungi va ertangi kunining ta'minlaydigan pedagogik kadrlarni jahon standartlari talabiga javob beradigan tarzda tarbiyalash ko'p jihatdan uni qanday o'qitishga, kim o'qitishga bog'liqdir. «Ta'lim to'g'risida»gi Qonun va «Kadrlar tayyorlash milliy dastur»ining qabul qilinishi bularning har tomonlama etuk, barkamol bo'lishi xukumatimizning bu sohaga katta e'tibor va ma'suliyat bilan qarayotganligining ko'rsatmoqda. O'smirlarning oilaviy xayotga tayyor bo'lishida jamiyat zanjirlari chambarchas bog'liq bo'lmog'i lozim. Men shu joyda birinchi prezidentimiz Islom Karimovni quyidagi so'zlarini keltirmoqchiman: «Men Abdulla Avloniyning «Tarbiya biz uchun yo hayot yo momot, yo najot, yo halokat, yo saodat, yo falokat masalasidir» degan fikrini ko'p mushohada qilaman». Buyuk ma'rifatparvarning bu so'zlari asrimiz boshida millatimiz uchun qanchalar muhim va dolzarb bo'lgan bo'lsa biz uchun ham shunchalik, balki undan ham ko'ra muhim va dolzarbdir. Chunki, ta'lim-tarbiya ong mahsuli, lekin ayni vaqtda ong darajasi va uning rivojini ham belgilaydigan omildir. Binobarin ta'lim-tarbiya tizimini o'zgarmasdan turib, ongni o'zgartirib bo'lmaydi. Ongni, tafakkurni o'zgartirmasdan turib esa biz ko'zlagan oliy maqsad ozod va obod jamiyatni

barpo etib bo'lmaydi. CHindan ham ongni, tafakkurni tarbiyalamasdan turib, tarbiya va inson omili haqida gapirish mushkul. «Oila» jamiyatning kichik bo'g'ini bo'lishiga qaramay unda yashayotgan insonlar, kamol topayotgan farzandlar uchun u mo'jaz vatan, tarbiya kalitidir. YOshlarga oilaviy tarbiyani birinchi navbatda ota-ona singdiradi. Ho'sh oilaviy tarbiya nima? Oilaviy tarbiya deganda ota-onalarning o'z hayotlari, turmush tarzlari asosida bola shahsida dunyo qarash asoslari, siyosiy, ahloqiy, estetik, psixologik va boshqa ijtimoiy omillarni shakillantirish maqsadida muntazam, izchil, g'oyaviy va ma'naviyat a'sir ko'rsatish jarayoni tushuniladi tarbiyani birinchi navbatda ota-onasingdiradi. Biroq, bunda jamiyatimiz taraqqiyoti munosabati bilan oila, uning barcha hayotiy bosqichlari jiddiy o'zgarishlarga uchrayotganligini ham esdan chiqarmaslik kerak. Millatlarning tarihiy, milliy regionlar hususiyatlarini hisobga olgan holda o'zbek oilalari taraqqiyotini umumiy va hususiy taraqqiyotlar asosida oilaviy tarbiyani maqsadga muvofiq yahshilash lozim. Bu davlatimizning oilada yosh avlodni har tamonlama kamol toptirish jarayoniga qaratilgan milliy va amaliy tavsiyalardan biridir. Ijtimoiy munosabatlar jarayonnining egasi-sub'ekti hamda ob'ekti aslida alohida shaxs, konkret odamdir. SHuning uchun ham ijtimoiy psixologiya alohida shaxs muammosini ham o'rgandiki, uni o'sha turli ijtimoiy jarayonlarning ishtirokchisi va faol amalga oshiruvchisi degan nuqtai nazardan tekshiradi. Ma'lumki, shaxs muammosi umumiy psixologiyada ham, yosh psixologiyasi va pedagogik psixologiyada va diffekrensial, huquqiy psixologiya va psixologiyaning qator maxsus bo'limlarida ham o'rganiladi. Har bir bo'lim yoki tarmoq uni o'z mavzu va vazifalari nuqtai nazaridan shaxsga taaluqli bo'lgan muammolarni yoritadi. Masalan, umumiy psixologiya shaxsni psixologik faoliyatning mahsuli, alohida psixik jarayonlarning egasi deb hisoblasa, sociologiya uni ijtimoiy munosabatlarning ob'ekti deb qaraydi. SHaxs muammosiga ijtimoiy-psixologik yondashishning o'ziga xosligi shundaki, turli guruhlar bilan bo'ladigan turli shakldagi o'zaro munosabatlarning oqibati sifatida qaraladi. YA'ni, ijtimoiy psixologiya avvalo biror guruhning a'zosi hisoblangan shaxs xulq-atvori qanday qonuniyatlarga bo'ysunishini, shaxsning munosabatlar tizimidan olgan ta'sirlari uning

ongida qanday aks topishini o'rganadi. Oilaning shaxs psixologiyasiga ta'siri qay yo'sinda sodir bo'lishi ijtimoiy psixologiyada socializaciya muammosi bilan uzviy bog'liq bo'lsa, bu ta'sirlarning shaxs xatti-harakatlari, hulqida bevosita qanday namoyon bo'lishi ijtimoiy yo'l-yo'riqlar muammosi bilan bog'liqdir. Ana shular asosida shaxsda shakllanadigan fazilatlar va ularning turli tipdagi shaxslarda namoyon bo'lishini aniqlagan holda, shaxs hulq-atvorini boshqarish mexanizmlarini ishlab chiqish ijtimoiy psixologiyaning asosiy va zifalaridan biridir.

Xulosa qilib aytganda, shaxsga social-psixologik yondashsh uni ma'lum guruhlarining a'zosi aniq sharoitda o'ziga o'xshash shaxslar bilan munosabatga kirishuvchi konkret odam deb tushunishdir. SHaxs to'g'risida gap ketarkan, uning fanda ko'pincha «shaxs taraqqiyoti» yoki «tarbiyasi» tushunchalari bilan ishlatilishiga aloxida e'tibor berish kerak. Lekin socializaciya sof ijtimoiy "tds xols gik tushuncha bo'lib, aytib o'tilgan tushunchalardan farq qiladi. Aa-lizt i-bu individning ijtimoiy muhitga qo'shilishi, ijtimoiy ta'sirlarni o'ziga singdirishi va aktiv ravishda muloqot sistemasiga kirib borishi jarayonidir.

Adabiyotlar:

1. Oila manfaatlarini ta'minlash borasida 1998 yilda amalga oshiriladigan tadbirlar. Davlat dasturi to'grisida. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1998 yil 27 yanvar 45– son qarori.
2. Fitrat A. Oila yoki oila boshqarish tartiblari. T. "Ma'naviyat". 1998
3. O'tmish mutafakkirlarimiz ota – ona va farzandalar munosabatlar xususida. "Ma'rifat yog'dusi" jur. № 3, 2000 y
4. Ota ona va farzandlar o'zaro munosabatlarini o'rganish metodikalari. Uslubiy qo'llanma T – 2001 y.